Språkrådet

Sjøfartsdirektoratet

Deres ref.	Vår ref.	Dato
	24/1939-2/SBO	10.03.2025

Høringssvar – forslag om endring i forskrifter som følge av innføring av kjønnsnøytrale benevnelser

Språkrådet mener de endringene Sjøfartsdirektoratet foreslår i ulike forskrifter med det formålet å skifte ut en del kjønnsmarkerte betegnelser, i hovedsak er i samsvar med Stortingets vedtak om kjønnsnøytrale titler. Etter vår mening er det grunn til å skille klart mellom betegnelser som brukes om personer (f.eks. titler), og betegnelser på konkrete ting eller abstrakte forhold. For den førstnevnte gruppa er det klart på sin plass å søke å finne kjønnsnøytrale alternativer. For betegnelser som ikke brukes på personer, er det etter vårt syn ikke like påkrevd å finne nye termer.

Hva er *kjønnsnøytrale benevnelser*?

Bakgrunnen for forslagene er, så vidt vi kan se, føringene i likestillingsstrategien for maritim næring om å «[o]ppdatere ordlyden i norsk sjøfartsregelverk på en slik måte at det benyttes kjønnsnøytrale benevnelser», en formulering som gjentas i tillegget til tildelingsbrev til Sjøfartsdirektoratet datert 1. mars 2024. Verken strategien, tildelingsbrevet eller høringsnotatet går nærmere inn på hvordan *kjønnsnøytrale benevnelser* bør eller skal tolkes, og hva som inngår eller ikke inngår i denne sekkebetegnelsen. Språkrådet mener en slik vurdering hører naturlig med i denne sammenhengen, og vi legger fram et forslag nedenfor.

Titler og andre betegnelser på personer

Arbeidet med innføring av kjønnsnøytrale betegnelser i statens virksomheter har så langt konsentrert seg om kjønnsnøytrale *titler*, jf. Stortingets vedtak nr. 497, 2019. Å arbeide for å skifte ut kjønnsmarkerte titler og andre kjønnsmarkerte ord som brukes som betegnelser på personer, er en naturlig del av arbeidet for å fremme likestilling. Et typisk eksempel er titler med sisteleddet *-mann*, som i dag jevnt over oppfattes som kjønnsmarkerte (selv om ordet *mann* historisk har vært brukt med betydningen 'menneske', altså uten hensyn til personens kjønn). Betegnelser som *sjømann* og *styrmann* oppfattes av de fleste i dag som kjønnsmarkerte, og det er lett å argumentere for at en overgang til andre, kjønnsnøytrale betegnelser er i tråd med gjengs språkbruk i dag og har en viktig likestillingspolitisk signaleffekt. Lignende hensyn gjelder langt på vei personlige pronomener, for selv om pronomenet *han* historisk har vært brukt også når det ikke er kjent eller relevant hvilket kjønn en person har, oppfattes denne bruken som problematisk av de fleste i dag.

Postadresse
Postboks 1573 Vika
NO-0118 Oslo

Besøksadresse
Observatoriegata 1 B
NO-0254 Oslo

Sentralbord
+47 22 54 19 50

E-post
post@sprakradet.no

Internett
www.språkrådet.no

Organisasjonsnummer
971 527 404

Betegnelser på andre ting

Ettersom (biologisk) kjønn er en egenskap ved personer, er det langt fra åpenbart at ord og uttrykk som betegner konkrete ting eller abstrakte forhold, kan være kjønnsmarkerte. Ord som betegner en båt, en teknisk innretning eller en organisasjon, viser ikke til noe som har biologisk kjønn. Språket som system er i sin natur konservativt og har mange spor etter tidligere tiders språkbruk. Det er å vente at uttrykk som kan oppfattes som kjønnsmarkerte, vil leve videre i lang tid, og dette er neppe noe man kan unngå ved å endre forskriftstekster. Selv om uttrykk som *mann over bord*, *sjømannskap* og *dødmannsalarm* inneholder elementet *mann*, mener vi at de ikke bør vurderes som kjønnsmarkerte på samme måte som f.eks. titler av typen *sjømann*, som brukes som direkte betegnelser på personer. Disse to typene ord bør da heller ikke behandles helt etter samme lest. Vi mener det vil være fornuftig å trekke et skille her og begrense arbeidet for kjønnsnøytrale avløsere til betegnelser på personer. I lys av dette mener vi det ikke er tvingende nødvendig å innføre nye betegnelser for disse ordene som er nevnt i høringsnotatet: *bemanning*, *dødmannsalarm*, *dødmannsknapp*, *mannskap*, *mann-over-bord-båt*, *mann-over-bord-situasjon*, *mann-over-bord-øvelse* og *sjømannskap*. For ord der forleddet viser til en person, kan det være et poeng å finne avløsere fordi de betydningsmessig er såpass tett knytta til grunnordet. Det gjelder *brannmannsutstyr*, *brannmannskommunikasjon*, *sjømannsorganisasjon(er)*, *sjømannsfradrag* og *sjømannsskikk*. Merk at i ordet *sjømannskap* er ikke *sjømann* forledd.

Relevante kriterier for vurdering av nye, kjønnsnøytrale betegnelser

Arbeidet med å finne nye ord og uttrykk som kan fungere som avløsere til de tradisjonelle kjønnsmarkerte betegnelsene, bør primært gjøres av fagfolk som kjenner det aktuelle feltet og har oversikt over terminologien og regelverket som vil bli berørt av endringene. Det er likevel noen allmenne hensyn som bør legges til grunn. I tillegg til at de må være kjønnsnøytrale, gjelder det for de nye betegnelsene at de

- må være i tråd med offisiell rettskrivning
- bør være klare, enkle og gjenkjennelige
- om mulig bør ivareta kontinuiteten, f.eks. ved å videreføre elementer fra den eldre termen
- om mulig bør fungere både på bokmål og nynorsk

Konkrete vurderinger

Etter Språkrådets vurdering tilfredsstiller alle de foreslåtte nye betegnelsene må-kravet på lista over. Vi ser av høringsnotatet at de to første bør-kravene er tillagt vekt i flere av tilfellene, f.eks. påpekes det flere steder at det kan være problematisk dersom de nye betegnelsene er lange. Her er det å si at det noen ganger kan være vanskelig å finne optimale løsninger, men det er generelt fornuftig å velge korte betegnelser selv der en lengre betegnelse ville vært formelt mer presis. I lys av dette er de to foreslåtte termene *brannkonstabelutstyr* (seks stavelser) og *brannkonstabelkommunikasjon* (ni stavelser) ikke optimale, og vi mener at man bør finne kortere alternativer dersom de nåværende betegnelsene skal skiftes ut.

Språkrådet mener videre at det vil være uheldig å endre sammensetninger med *mann-over-bord* til forkortelsen MOB. Forkortelser bør som hovedregel alltid introduseres med fullt uttrykk. Denne forkortelsen vil kunne oppfattes som en forskjønnende omskriving, og den vil

kunne ha en komisk effekt. Uttrykket *mann over bord* er et fast uttrykk for at et menneske har falt i sjøen – uavhengig av kjønn.

Vi har ingen merknader til de øvrige forslagene.

Vennlig hilsen

Daniel Gusfre Ims	Sturla Berg-Olsen
avdelingsdirektør	seniorrådgiver

Brevet er elektronisk godkjent og sendes uten underskrifter.

Mottakere:
Sjøfartsdirektoratet